

dosya

TARİHÇİ FAİK REŞİT UNAT'IN MİLLÎ EĞİTİME VE TARİH EĞİTİMİNE KATKILARI

BAHRİ ATA*

Bu çalışmada tarihçi Faik Reşit Unat'ın (1899-1964) hayatını kısaca ele aldıktan sonra, Türkiye'de milli eğitime, tarihçilik mesleğine, eğitim tarihine ve tarih eğitimi alanına yaptığı katkılar değerlendirilecektir. Çalışmada tarihsel yöntem kullanılmış olup, Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki özlük dosyası, kendi yazıları ve dostlarının onun hakkında yazdığı yazılardan da yararlanılmıştır. Böylece Türkiye'de "tarih eğitimciliği" zincirinin önemli bir halkasını oluşturan Faik Reşit Unat'ı ve yaptıklarını da geleceğin eğitimcilerinin ve tarih öğretmen adaylarının bilmesi arzu edilmiştir. Hiç şüphesiz ki gelecekte iyi ve özgün eserler ortaya koymak, geçmiş dönemlerde mesleğimizi oluşturan temel unsurların kimler tarafından, neden ve nasıl atıldığını bilmek ile mümkündür.

Faik Reşit Unat'ın Hayatı

Osman Faik, 3 Nisan 1899'da İstanbul'da doğdu¹. Babası Topçu Albay Mehmet Reşit, annesi de Şükriye Hanım'dır. Edirne Darül İrfan Özel Okulu, Fatih Askeri Rüştiyesi, Robert Koleji'nde (1913 ve 1914), Bursa ve İstanbul Darülmualliminlerinde öğrenim gördü. 1917'de İstanbul Darülmuallimini ibtidaiyesi (İlkokul öğretmenliği) şahadetnamesi aldı². 1919'a kadar ihtiyat zabıt namzedi (yedek subay) olarak askerliğini yaptı. 3 Mart 1919'da 600 kuruş maaşla İstanbul Büyük Reşit Paşa Mektebi üla (1. ve 2. sınıflar) ve mutavassıt (3. ve 4. sınıflar) şubeleri Türkçe Öğretmenliği ile göreve başladı.

Faik Reşit Unat'ın hizmet cetveline dayalı olarak yürüttüğü diğer öğretmenlikler ve görevler şöyle sıralanabilir; Mirgün Zükûr (Erkek) İptidaisi Öğretmenliği, Ortaköy Darüleytam Elisheri Öğretmenliği, Bursa Hoca Alizade Mektebi Öğretmenliği, Çelebi Sultan İnas (Kız) Mektebi Müdürlüğü'dür. 16 Mayıs 1923'de

Faik Reşit Unat
(1899-1964)

Ankara'da merkez teşkilatına 1500 kuruş maaşla Maarif Vekâleti Orta-tedrisat Muamelat Mümeyyizliğine geçti. Diğer görevleri şöyledir; Ankara Musiki Muallim Mektebi Daimi Öğretmenliği, Milli Talim ve Terbiye Dairesi Neşriyat Şubesi Müdürlüğü diğer adıyla Kültür Bakanlığı Yayın Direktörlüğü (1926-1941), İktedrisat Dairesinde Halk Terbiyesi Şubesi Müdürlüğü (1927-1928), Kütüphaneler Müdürlüğüne Vekâlet (1939), Maarif Vekilliği Talim ve Terbiye Azalığı (22 Şubat 1941-30 Kasım 1946), Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü (1946-1948), Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Devrim Tarihi Dersleri öğretmenliği'dir (21 Ağustos 1941- 8 Şubat 1958)³.

27 Temmuz 1926'da Milli Talim ve Terbiye Dairesi Reis Vekili Mehmet Emin (Erişirgil), dairede boş bulunan mütercimlik kadrosu için 5000 kuruş maaş ile Faik Reşit Bey'in atanmasını istiyordu. Daha sonra Neşriyat Müdürü Yunus Kazım'ın (Köni) askerliğini yapmak üzere Harbiye Mektebine gitmesi üzerine bu göreve Faik Reşit tayin edildi. Ortaokul ve lise gibi dengi okullarda öğretmenlik yapabilmek için bir yükselme sınavına girmiş ve sınavı başarı ile vermiştir. Eylül 1931'de ek görev olarak Ankara Erkek Lisesi Tarih-Coğrafya öğretmenliği ve Ekim 1931 ve 1935 arasında da Gazi Lisesi tarih ve coğrafya öğretmenliği görevlerini yürüttü⁴.

İkinci Dünya Savaşında 15 Mart 1937'de tekrar askerliğe alındı ve 30 Nisan 1937'de terhis oldu. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde asıl zümre "Yeni ve Son Zamanlar Tarihi" ve yardımcı zümre "Coğrafya" ve "Orta Zamanlar Tarihi" olmak üzere öğrenim gördü. 29 Haziran 1940'da Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi mezunu olarak diplomasını (Diploma No: 110; iyi derece) aldı.

21 Ağustos 1948'de Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü görevinden ayrılarak, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü kadrosuna atandı. Zaten burada 1941'den itibaren Türk Devrim Tarihi Derslerini dışarıdan veriyordu. 1954'den sonra Nevzat Ayasbeyoğlu'nun emekli olması ile birlikte Gazi Eğitim Enstitüsünde Eğitim Bölümünde Milli Eğitim Teşkilatı ve Tarihi dersini vermeğe başladı⁵.

18 Temmuz 1954'de Cambridge'e 23. Oryantalist Kongresine katılmak üzere gitti ve Eylül 1954'e kadar Londra, Paris ve Roma'da kütüphaneleri ve müzeleri inceleme fırsatı buldu. 1956-57 yıllarında kalp rahatsızlığı geçirdi. Bu sırada Türk Tarih Kurumu genel sekreteri ve UNESCO İdare Heyeti üyesi idi. 2 Aralık 1957'de emekliliğini istedi. 1960'lara kadar Gazi Eğitim Enstitüsündeki derslerine devam etti. 8 Nisan 1964'te kalp krizinden vefat etti⁶.

Anısını yaşatmak için adı İstanbul'da bir ilköğretim okuluna verildi. Değerli kütüphaneci Muzaffer Gökman yine aynı yıl Belleten dergisinde çalışmalarının toplu bibliyografyasını yayımladı⁷. Muzaffer Gökman, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Türk Coğrafya Kurumu ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu üyesi Faik Reşit gibi çok yönlü bir bilim insanının bibliyografyasını da hazırlamak gibi güç bir işi başarmış oluyordu. Gökman, Unat'ın eserlerini yedi kategoride incelemektedir. Bunlar; okul kitapları, derleme ve çevirileri, ansiklopedi maddeleri, atlas ve haritaları, süreli yayınlardaki tebliğleri ve yayınlanmak üzere olan yazılarıdır. Faik Reşit, İlkmekeç Atlası (1930), Tarih Atlası (1952), Afrika, Amerika, Asya, Avrupa, Dünya ve Türkiye Fiziki ve Siyasi Haritaları yayımlamıştı. Tebliğ ve yazılarını, *Belleten*, *Dünya Gazetesi*, *Eğitim Dergisi*, *Eğitim Hareketleri*, *Fikirler*, *Mesleki ve Teknik Eğitim Dergisi*, *Siyasi İlimler Mecmuası*, *UNESCO*, *Ulus*, *Aylık Ansiklopedi*, *Tarih Vesikaları Dergisi*, *Türk Coğrafya Dergisi*, *Türk Dili Dergisi*, *Ülkü* dergisi gibi süreli yayınlarda yayımladı. Tarih Vakfı'nın web sayfasından anlaşıldığı üzere Faik Reşit'in arşiv ve kitapları bu kurumda bulunmaktadır. Bu da Tarih Vakfına Faik Reşit'in çalışmalarını toplayarak bir kitapta yayımlama konusunda önemli bir sorumluluk yüklemektedir.

Faik Reşit Unat'ın Milli Eğitime Katkıları

Faik Reşit, öğretmenlik görevine 1919'da 20 yaşında bir ilkokul öğretmeni olarak başlamış ve 1923'te Ankara Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatında görev almıştır. Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin kadrosu içinde yer aldı ve diğer pek çok arkadaşı gibi çalışmalarından dolayı ek maaş ile ödüllendirildi. Daha sonra Neşriyat Müdürlüğü, Genel Müdürlük, Talim ve Terbiye Dairesi üyeliği gibi görevlerle milli eğitim sistemine hizmet etmiştir.

Neşriyat müdürü olmasından dolayı milli eğitim ile

ilgili pek çok istatistiksel bilgi, genelge ve yönetmelik eline ulaşmış, o da bu durumdan yararlanmayı bilmiştir. Faik Reşit, 1927'de *Maarif Düsturu* adlı kitabı bastırarak, milli eğitimle ilgili kanunları, nizamnameleri, talimatnameleri, tamimleri, müfredat programlarını yayımladı. Bugün bu eser, araştırmacılar için Cumhuriyet dönemi eğitim sistemiyle ilgili en temel başvuru kitaplarından biridir. Faik Reşit, Selim Nüzhet Gerçek'in *Türkiye Bibliyografyası'nı* düzenli bir şekilde çıkarması için yardımcı da oldu⁸. 1928'de Türk Eğitim Derneği kurucu üye listesi arasında Milli Eğitim Bakanlığı Halk Terbiyesi Şubesi Müdürü olarak Faik Reşit Unat da bulunmaktadır.

Faik Reşit Unat, Atatürk döneminde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne (1935'ten sonra Türk Tarih Kurumu) yazdırılan ve Devlet Matbaası'nda bastırılan dört ciltlik tarih kitapları faaliyetinde de çalışmıştır. Milli Talim ve Terbiye Kurulu'nun 11 Kasım 1931 tarihli 179 no'lu kararından anlaşıldığı üzere Faik Reşit'e ve İstanbul Kız Muallim Mektebi muallimlerinden Mustafa Nihat'a bu kitapların indekslerini düzenleme ve sınıflama için 400 lira telif ücreti verildi. 12 Kasım 1931 tarihli 181 no'lu bir başka karara göre bu kitaplara hazırlanacak olan kronoloji cetvelleri için de toplam 160 lira telif ücreti ödenmesi kararlaştırıldı. 28 Kasım 1931 tarihli 191 no'lu bir kararla da birinci cilt 30.000, ikinci, üçüncü ve dördüncü ciltler 25.000 olmak üzere 105.000 ve her ciltten ayrıca 1000'er tane bastırılarak ücretsiz olarak Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne verilmesi karara bağlandı. 24 Aralık 1931 tarihli ve 212 no'lu kararla okullardaki isteği karşılayamayacağından dolayı tarih ders kitabı serisinin birinci cildinden 5000 nüsha daha basıldı⁹. Faik Reşit, otuz sekiz yıl sonra yazdığı "*Atatürk ve Tarih Öğretimi*" yazısında bu faaliyetten şöyle söz etmektedir:

"Bu satırın sahibi, o tarihteki hummalı faaliyetin içinde vazife almış bir tarih öğretmeni ve yayın adamı olarak yaşadığı günleri meslek hayatının en feyizli bir öğretim devresi olarak şükranla hatırlamaktadır"¹⁰.

İhsan Sungu, Milli Talim ve Terbiye Heyeti başkanlığı döneminde 16 Mart 1932'de Devlet Matbaasında bastırılan *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*, Ortaokul ve Lise *Tarih-I, II, III ve IV* ders kitaplarının yayımlanması, çoğaltılması ve dağıtımında gösterdiği çabalardan dolayı Devlet Matbaası Müdürü Hamdi Emin ile Faik Reşit'i takdimname ile ödüllendirdi.

1935'de Atatürk, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin açma kararını verdikten sonra lise mezunlarının sayısı az olduğu için Afet İnan'ın da önerisiyle bir kereye mahsus olmak üzere öğretmen okulları mezunlarının imtihanla Fakülte'ye alınmasını kabul etmişti. Halil İnalıcık'ın anılarından bu imtihan komisyonunda Faik Reşit'in de olduğunu anlaşılmaktadır. Faik Reşit, İnalıcık'a bu imtihanlarda birinci ol-

duğunu söylemişti¹¹. Böylece Faik Reşit, Atatürk'ün açtığı yolda gelecekte dünyaca ünlü bir tarihçi olacak olan Halil İnalıcık'ın önündeki bir engeli kaldırmış oluyordu.

Faik Reşit'in Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü döneminde önemli icraatlarından biri de Zuckmayer'a göre müzik bölümüne daha iyi hazırlıklı öğrenciler kazandırmak amacıyla 1947-48 öğretim yılında İstanbul'da Çapa İlköğretim Okulu'na müzik seminerinin açılması oldu¹².

Faik Reşit, 1940'dan sonra hem Türk Dil Kurultaylarında (1942) hem de Milli Eğitim Şûralarında sekreter ya da üye olarak görülmektedir. 4 Ağustos 1947'de İkinci Türk Coğrafya Kongresi de Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürü ve Kongre Genel Sekreteri olarak Faik Reşit Unat'ın açış konuşmasıyla başladı. 1949'da Faik Reşit Unat, Türk Dil Kurumu Altıncı Kurultayı'nda asıl denetçi üyelere biri olarak yer aldı.

Faik Reşit Unat, 1948'den sonra Gazi Eğitim Enstitüsü sosyal bilgiler bölümünde yarı zamanlı ya da tam kadrolu çalıştı¹³. Okula 1952'de girmiş olan Mustafa Şanlı'nın anılarına göre Faik Reşit Unat, Harita Bilgisi dersi vermekte idi¹⁴. Fakir Baykurt'un anılarına göre seminer derslerinde "Telefon nasıl kullanılır?" konusunda uygulama yapmışlardı¹⁵. 1953'ten sonra Faik Reşit, Gazi Eğitim Enstitüsüne öğrenci kabul jürilerinde de yer aldı. 1957'de Gazi Eğitim Enstitüsü'ne "Milli Eğitim Örgütü ve Tarihi" dersini vermek üzere alınacak asistan seçme jürisinde üye idi. Bu sınav ile Gazi Eğitim Enstitüsüne asistan giren Cavit Binbaşoğlu olayı anılarında ayrıntılarıyla anlatmaktadır¹⁶.

31 Ağustos 1951 tarihinde Anıtkabir heykel ve kâbartmalarının yapılması ile ilgili toplantıda Milli Eğitim Bakanlığını temsilen Kâmil Su ve Enver Behnan Şapolyo ile birlikte onun da ismi görülmektedir. 5. Milli Eğitim Şûrasında (1953) tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin sosyal bilgiler altında toplanabileceğini ancak çağdaş ülkelerdeki gelişmeleri de incelemenin gerekli olduğunu belirtti.

Faik Reşit, Darülmualimin'den Sâtı Bey ile İhsan Sungu'nun da öğrencisidir. Sâtı Bey'in 1961'de Ankara'ya geldiğinde Faik Reşit, Fuat Baymur ve Hüsnü Cırıltı ile çektiği fotoğraf da eğitim tarihimizin en önemli hatırası olarak bu yazıya eklendi.

Faik Reşit Unat'ın Türk Tarihçiliğe Katkıları

Faik Reşit, Ankara 1936'da eğitim ve öğretime başlayan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne 37 yaşında kayıt yaptırmış ve ilk mezunlarından olmuştu. 1940'a kadar ders kitabı yazımı, ilkökul atlası, Maarif Düsturu, Muallim Yıllığı, On Senelik Bilanço (Fikirler, 1933, sayı:100) gibi çalışmalar yapmasına

rağmen, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi ile ilgili asıl çalışmalarını Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden mezun olduktan sonra yapmaya başladı.

Faik Reşit'in çalışkan ve araştırmacı yönüyle Türkiye'de cumhuriyet dönemi tarihçiliğine çok önemli katkıları oldu. İşlediği konular çok özgün olup, hâlâ temel kaynaklardır. Atatürk ve Cumhuriyet tarihi ile ilgili önemli bazı belgeleri de yayımlamıştır. Öğrencisi Prof. Dr. Şerafettin Turan hocamız onun çalışmalarının küçük küçük makaleler olduğunu, ama birbirini tamamlayan bir özellik taşıdığını belirtmektedir¹⁷.

Faik Reşit Unat, Atatürk'le ilgili yayınları derlemenin ve bir Atatürk Bibliyografyası oluşturanın önemine ve zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Faik Reşit, kendi hazırlamış olduğu Atatürk Bibliyografyası ile ilgili tashihli ve ilaveli provalar ile bunların esasını teşkil eden fişlerin 23 Aralık 1947'de Ulustaki Milli Eğitim Bakanlığı binası yangınında tamamen yandığını belirtmektedir¹⁸.

Faik Reşit Bey, Atatürk'ün aile tarihi ve öğrenim hayatı ile ilgili yazdığı makaleleri için Selanik Makedonya Cemiyeti Arşivi'nde çalıştı. Örneğin bir yazısında Selanik Evkaf Müdürlüğü'nün 17 Mayıs 1870 tarihli bir belgesine göre Atatürk'ün doğduğu evin vakıf malı olduğunu, Babası Ali Rıza Bey'in kiracı olduğunu ve Mustafa Kemal'in 27 yaşında bu evi elli altın karşılığında satın aldığını gösterdi.

1959'da Faik Reşit, Selanik'te Atatürk'ün Fransızcasını iletirmek için gittiği Frerler Okulu'nun (Collège des Frères de la Salle) arşiv kayıtlarını incelemek için gitmiş ve ikinci müdür Frère George ile röportaj yapmış ve 1941'de 92 yaşında ölen Frère Rodriguez'in Mustafa Kemal'i gayet ciddi, zeki ve çalışkan bir genç olarak hatırlamış olduğu bilgisini ortaya çıkarmıştı. Bugün Faik Reşit, görmüş olduğu arşiv belgelerinin fotokopisini çalışmalarının ekine koymadığı için eleştirilmektedir. Bu eleştirileri yaparken, fotokopi makinesinin 20. yüzyılın sonlarında yaygınlaştığını unutmamak gerekir.

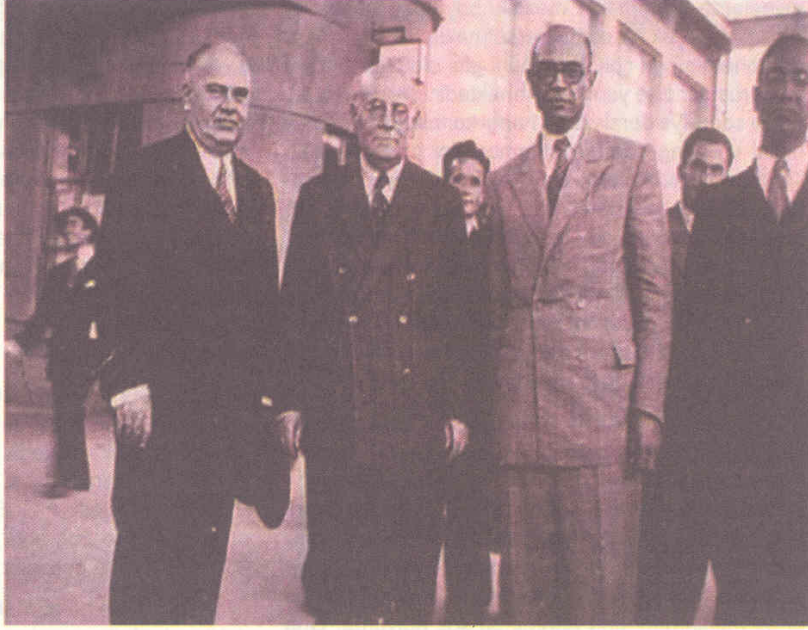
Faik Reşit'in Osmanlı dönemi araştırmalarına da çok önemli katkıları oldu. Gerçi Osmanlı sefirleri ve sefaretnameleri ile ilgili bazı çalışmalarını dönemin dergilerinde yayımlamasına rağmen, bunları bir kitapta toplamış ve 1941'de Türk Tarih Kurumu'na basılması için vermişti. Kurum, basımı yarım kalan bu kitabı hazırlama görevini Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal'a verdi¹⁹.

Faik Reşit, doktora tez seçiminde de genç tarihçilere yardım etmiştir. Onlardan biri de hocam Prof. Dr. Halil İnalıcık'tır. Faik Reşit, ona Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan II. Abdülhamit'e sunulmak üzere hazırlanmış 10 ciltlik Bulgar meselesi ile ilgili arşiv belgesi koleksiyonundan söz eder²⁰. İnalıcık da kay-

nak araştırması için zaman harcamadan iki yıl gibi kısa bir sürede *Tanzimat ve Bulgar Meşefesi* ile doktora tezini yazabilmiştir.

Faik Reşit'in Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Türk Maarif Teşkilatı ve Tarihi dersini vermiş olması, eğitim tarihi ile ilgili pek çok belge toplamasına ve yayınlar yapmasına yardımcı olduğu söylenebilir. 1962'de toplanan VII. Milli Eğitim Şûrası için yetiştirilen tarih içinde Türkiye'nin öğretim sisteminin yapısını gösteren şemalar ve açıklamaları, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*²¹ adlı esere de yansımıştır. Faik Reşit, Öğretmen Okulları'nın, Niş İslâhanesi'nin, Atatürk'ün İlkokul Öğretmeni Şemsi Efendi ve Okulu'nun, Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü'nün, Mülkiye Mektebi'nin, Ankara Erkek Öğretmen Okulu'nun, Deniz Harp Okulu'nun, Harp Okulu'nun kuruluş tarihlerini saptamaya çalıştı ve onlarla ilgili belgeler yayımladı. Böylece modern okullarımızın Tanzimat Dönemi'ne kadar uzanan köklerini bizlere gösterdi. 1961 Nisan ayında DTCF'den bir heyetle, Kıbrıs tarihi üzerine bir araştırma yapmak üzere Kıbrıs'a bir yolculuk yaptı.

Yine aynı yıl *Dünya* (11 Nisan 1961 tarihli) ve *Ulus* (19 Nisan 1961 tarihli) gazetelerinde 15 yıl önce vefat eden hocası, amiri ve meslektaşı İhsan Sungu ile ilgili iki yazı yayımladı. Birincisinde İhsan Sungu'nun 2 Eylül 1909'da *İnkılâp* haftalık dergisinde yayımladığı "*Terbiye-i Avam ve Tamim-i Maarif*" adında yazıyı "*Halk Eğitimi ve Öğrenim Seferberliği*" olarak sadeleştirdi. İkinci yazı da ise Ankara'da kurulacak olan Yüksek Öğretmen Okulu'nun adının "*Ankara İhsan Sungu Yüksek Öğretmen Okulu*" olarak konmasını teklif etmektedir. Bu davranış, onun ne kadar vefalı bir insan olduğunu göstermektedir. Eğitimci Rauf İnan ile birlikte Topkapı Sarayı'nda bulunduğu Amasyalı Hüseyinoğlu Ali'nin *Kitabı Tarîku'l Edep* (1453) adlı bir el yazmasını, Millet Kütüphanesinde bulunan nüsha ile birlikte karşılaştırmalı olarak yayımlamaya karar vermişler, ancak rahatsızlığı dolayısıyla tamamlayamamışlar²².

Faik Reşit Unat, Satı El Husrî, Fuat Baymur, Hüseyin Hüsnü Cırıtlı Kaynak: H. H. Cırıtlı Arşivi (Hocam Cavit Binbaşoğlu aracılığıyla)

Son yazılarından biri Profesör Dr. Gotthard Jäschke'nin 8 Nisan'daki 70. doğum günü dolayısıyla onun hayatını ve Türkiye Tarihine hizmetlerini değerlendirdiği bir yazıdır. Sözünü ettiği Gotthard Jäschke Bibliyografyasını da tamamlayamamıştır²³.

Faik Reşit Unat'ın Tarih Eğitime Katkıları

Faik Reşit ortaokul, lise ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde tarih-coğrafya ve devrim tarihi öğretmeni olarak, tarih ders kitabı yazarı olarak, coğrafya, tarihi atlasları ve haritaları hazırlayarak, uluslararası tarih eğitimi ile ilgili konferanslara katılarak, raporlarını yayımlayarak ve tarih eğitimi ile ilgili yazılarıyla tarih öğretimine önemli katkılarda bulundu.

Faik Reşit 1930'lu yıllarda bir yandan Neşriyat Müdürlüğü'ne devam ederken diğer yandan ortaokul ve lisede tarih ve devrim tarihi derslerinin öğretmenliğini yürütmüştür. Bu yıllarda okullarda onun öğrencisi olmuş bir kişinin anıları henüz elime geçmedi. Bununla birlikte Prof. Dr. Şerafettin Turan ve Hocam Cavit Binbaşoğlu onun Enstitü yıllarındaki öğretmenliğinden söz etmektedir. Bu bilgiler, aşağıda paylaşılabacaktır.

1930'larda Faik Reşit'in tarih ve devrim tarihi öğretmeni olarak doldurduğu "*talim sicilli varakası*" o günlerde tarih eğitiminin sorunlarını ve onun uygulamalarını ve görüşlerini yansıtmaları açısından oldukça önemli kaynaklardır²⁴. Faik Reşit, bu sicilleri 1929 ve 1933 yılları arasında Ankara Erkek Ortaokul Tarih-Coğrafya dersi öğretmeni iken doldurdu. Bir kere bu

belgelerde öğretmenin mesleki boyutunu değerlendirmek için çok iyi sorular sorulmakta ve Faik Reşit de dönemin pek çok öğretmeni gibi oldukça samimi ve dürüst bir dille yanıtlar vermektedir. Faik Reşit, tarih ve coğrafya derslerinde hangi konuları yetiştirebildiğini ve hangilerini yetiştiremediğini belirtmektedir. Tarih dersi kitabı olarak Emin Âli'nin (Çavlı) tarih kitabını, coğrafya için Hamit Sadi'nin (Selen) kitabını, vatandaşlık dersi için de Mehmet Emin'in (Erişirgil) yurt bilgisi kitabını okutmayı tercih etmiş. Ona göre, Emin Âli Çavlı'nın tarih kitabı da "bugünkü lisan sadeliğine göre" yeniden düzeltilmelidir. Tarih ders kitaplarında Eski Yunan ve Roma İmparatorluğu konularının çok detaylı işlendiğini düşünmekteydi.

Faik Reşit, öğrencilerin önemli bir kısmında kitap olmaması, maddi durumlarının buna uygun olmadığını söylemeleri ve kitapların seviyesinin öğrencilerin üstünde olması gibi nedenlerden dolayı kendi notlarını teksir yapıp dağıtmıştı. Öğrencilerine çeşitli ödevler vererek, bu ödevleri kontrol ediyor, eksik ve yanlışlarını düzelterek, kendilerine iade ediyor ve ortak hatalardan sınıf ortamında söz ediyordu. Ona göre, okulda öğretim araçları eksikliği bulunmaktaydı. Okulunda ders aracı olarak sadece harita ve bir pusula vardı. 1928'deki Harf Devrimi ile birlikte okullarda ders kitabı ile birlikte yeni Türk harfleri ile yazılmış harita ve başvuru kitapları da önemli bir sorun oluşturmıştı. Milli Eğitim Bakanlığı Müzesi'nden ders için gerekli araçları temin etmiş, projeksiyon makinesi ile gösteriler yapmış ve kendi şahsi kitap ve albümlerini öğrencinin yararlanması için sınıfa getirmişti. Derslerinde okul bahçesinde ve Bakanlık Okul Müzesinde uygulamalar yaptırmış, bir öğretim yılında Etnografya ve Hisar müzelerine iki tarih gezisi, Meteoroloji Enstitüsü, Bentderesi ve Eymir Gölü'ne üç coğrafya inceleme gezisi yaptırmıştı. Okul müdürü onun için şöyle yazıyordu:

"Okuttuğu derse vakıftır. Vazife verdi. Talebeyi derslerle alakadar etmek için hemen her derse hariçten kitap, harita, resim taşıdı. Tatil günü istirahatını bırakarak, çocukları müzeye götürdü".²⁵

Öğrencilerin Matematik dersindeki yetkinliklerini göz önüne alarak, coğrafyada alıştırmalar yaptırmış ve öğrencilerinin sözlük kullanma becerilerini geliştirmeye çalışmıştı. Sınıftaki öğrencilerin bilgi düzeyleri arasındaki farklılıklar, doğru ve seri okuyamamaları, lehçe darlığı gibi sorunlarla karşılaşmış, bunları çözmek için sınıfta bazı konuları yüksek sesle okumuş, sözlük defteri tutturmuş ve ders sonlarında yanlış bilinen konularda bilgiler vermiştir. İngiltere ve Amerika'da çıkan mesleği ile ilgili mecmuaları, yeni tarih ve coğrafya kitaplarından mümkün olanları getirterek, yöntem ve uygulama açısından bunlardan yararlanmaya çalışmıştı.

Talim sicillerindeki öğretim programlarına ilişkin soruları da yanıtlamakta ve bu konuda görüşlerini paylaşmaktadır. Faik Reşit'e göre 2. sınıf Malumat-ı Vataniye dersi programındaki bazı konular (millet, milliyet ve devlet) hakkında verilen kuramsal açıklamalar öğrencinin seviyesinin üzerindedir. Faik Reşit, ortaokul coğrafya programını da çok yüklü bulmaktadır. Birinci sınıf (6. sınıfta) Coğrafya dersinde Okyanusya kıtası, Asya kıtası ile birlikte okutulmalıdır. İkinci sınıfta Avrupa, Amerika ve Afrika, son sınıfta Türkiye olmalıdır. Ona göre, Anadolu coğrafyası, Asya coğrafyasıdır.

Faik Reşit, 1933 ve 1934'de Gazi Lisesi tarih-coğrafya öğretmenliği de yapmıştır. Derslerini çocuklar için daha cazip ve ilginç bir hale getirmek için çalıştığını belirtmektedir. Tarih ve coğrafya dersini mümkün oldukça denk götürmeye dikkat etmişti. Coğrafya dersinde Faik Sabri Duran'ın kitabını okumuş. Ona göre, coğrafya kitapları da öğrencinin seviyesinin üstünde gereksiz ayrıntı ile doludur.

Faik Reşit'e göre, tarih ve coğrafyadan öğrenciye daha çok alıştırma vermek ve bunları daha kolay ve ciddi bir şekilde incelemek için "iş kitabı serisine" (çalışma kitabını kastediyor) ihtiyaç vardır. Faik Reşit'e göre, Milli Eğitim Bakanlığı, başkent olan Ankara'da lisede tarihi resimler koleksiyonu, tarih sözlüğü, tarih atlasları ve diğer başvuru kitapları ile donatılmış bir tarih dershanesi ve kütüphanesi kurulması için ödenek ayırmalıdır.

1944 ile 1946 arasında Faik Reşit'ten devrim tarihi dersleri almış olan ve daha sonra "*bir nevi iki yıl onun asistanı olarak çalışmış*" olan Prof. Dr. Şerafettin Turan'a göre Faik Reşit, derslerinde sadece sözlü anlatıma dayanmıyor, o döneme ilişkin gazeteleri, resimleri, belgeleri, filmleri göstererek çok canlı bir devrim tarihi dersleri yapıyordu²⁶. Faik Reşit'in yaşlandığı dönemlerde (1953-1954) öğrencisi olmuş olan Hocam Cavit Binbaşıoğlu ile yaptığım bir görüşmede Faik Reşit'in derslerde bürokratik işlerinin yoğunluğundan dolayı daha çok anlatım yöntemini kullandığını öğrendim.

Faik Reşit tarih eğitimine bir ders kitabı yazarı olarak hizmet etti. Faik Reşit'in, ilkököl 3. sınıflar için yazdığı *resimli coğrafya defteri*, 1935'den 1939'a kadar okutulmuştur. *İlkököl Tarih IV* kitabı (Kâmil Su ile birlikte) ise 1950'den 1966'ya kadar 12 basım yapmıştır. *İlkököl Tarih V* (Kâmil Su ile birlikte) ise 1948'den 1970'lere kadar 11 basım yapmış olup, 22 yıl öğrencilerin elinden düşmemiştir. Ortaokul Tarih I, 1940'dan 1954'e kadar 16 basım yapmış olup, 14 yıl kullanıldı. *Ortaokul Tarih II ve III* kitapları ise (Kâmil Su ile birlikte) ise 1951'den 1955'e kadar 4 yıl kullanıldı. Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere, yazdığı ders kitapları, coğrafya ve tarih derslerinin sosyal bil-

giler adı altında toplulaştırılmasına kadar okutulmuştur. Bir ders kitabı yazarı olarak, kitaplarının bu kadar uzun süre okutulmasının nedeni, merkez örgütündeki etkililiği ve öğretmenliğinin verdiği bir tecrübe ile çocukların anlayış ve düzeylerine inmeyi başarabilmesi ile açıklanabilir.

Ders kitapları arasında *İlkokullar için Tarih IV* (Kâmil Su ile birlikte) kitabını incelemek, diğer kitaplar için de bir fikir verebilir. Bu kitap, tasarım açısından Fransız tarih ders kitaplarına benzemektedir. Aslında Selim Sabit Efendi'nin tarih ders kitabı şablonu kabaca devam ettirilmektedir²⁷. Ders kitabı, toplam 136 sayfa olup, tarih konuları 18 derste işlenmektedir. Konular; harita, fotoğraf ve resimlerle zenginleştirilmiş olarak kısa ve özlü bir şekilde ele alınmakta, arkasından özet ve değerlendirme soruları kısmı gelmektedir. Sorular arasında "Yaşadığınız şehir ve köyün kuruluş tarihini öğrenerek, kaç yıllık bir tarihi olduğunu bulunuz." (s.4), "22. sayfadaki Asur savaş arabası ile 33. sayfadaki savaş resminde görülen araba arasında bir karşılaştırma yaparak gördüklerinizi anlatınız" (s.23), "Mısırlılardan kalmış dikilitaş gördünüzse, bunu arkadaşlarınıza anlatınız." (s.40), "130. sayfada resmini gördüğünüz kalkan gibi Türk eski savaş araçlarından bildiklerinizi anlatınız" (s.132) tarzında bugünkü yaklaşıma uygun birkaç değerlendirme sorusu bulunmaktadır.

Faik Reşit, tarih eğitimine tarih atlasları ve haritaları ile de katkılarda bulunmuştur. Tarih öğretmeni iken, kendi talim sicillerinde Türkçe tarih ve coğrafya atlasının ve Türkçe duvar haritalarının yaptırılması dileğini belirtmişti. 26 Aralık 1934 tarihine gelindiğinde Abidin Özmen'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde Bakanlıktan yazılan bir yazıyla Atatürk, okullarda tarih derslerinde kullanılmak üzere duvar haritalarının hazırlanmaya başlandığı ile ilgili olarak bilgilendiriliyordu. Bu yazının ekinde hazırlanan İstiklal Harbi haritası da Atatürk'e, basımdan önce incelemek ve son kararı vermek üzere sunuluyordu. Belgenin sol alt köşesinde İhsan Sungu ile Faik Unat'ın da parafları görülmektedir. Atatürk, bu konuda Genelkurmayın da görüşünün alınmasını istemişti²⁸. Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere Faik Reşit, 1930'lu yıllarda okul haritacılığının geliştirilmesi işiyle de görevlendirilmişti²⁹.

Hocam Hüseyin Dağtekin'e göre Faik Reşit Unat'ın 1952'de geliştirerek yayımladığı *Tarih Atlası* tarih haritacılığımızda önemli bir aşamadır³⁰. Hocam Dağtekin'e göre, bu eser, harf devriminden sonra yayımlanan ilk atlas olup, Alman öğretmeni ve kartograf Friedrich Wilhelm Putzger'in (1849-1913) okul tarih atlası ve cumhuriyet tarihleri haritalarından yararlanılmıştır. Bu atlastaki 59 haritadan sadece 21'i Türk tarihi ile ilgilidir. Dağtekin, bu atlası tenkit yazısı isteyen dostlarına yeni bir atlas hazırlayarak verdiği

sözü yerine getirdi³¹. Faik Reşit'in onca bürokratik işleri arasında çok emek isteyen tarih atlasını ve duvar haritalarını nasıl yaptığını bilmiyorum. Rahmetli hocam Dr. Hüseyin Dağtekin Türk Tarih Kurumu haritacılarından Melek Hanım'ın kendisine yardım ettiğini belirtmişti. Her şeye rağmen Faik Reşit'in atlası, eğitim ve öğretim işlerinde uzun yıllar çok önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Faik Reşit, 1953 ve 56 arasında Avrupa Konseyi toplantılarına katılmış, Avrupa Konseyi'nin düzenlediği bu toplantılar hakkında V. Türk Tarih Kongresi'nde bildiri sunmuştur. Bu toplantılarda Avrupa tarih ders kitaplarındaki Osmanlı ve Türk imajı ile ilgili olumsuz ve önyargılı ifadeleri de gündeme getirmiş ve Avrupalı meslektaşlarını bilgilendirmiştir. Faik Reşit'in raporunda ifade ettiği ve kurulmasını canı gönülden istediği *Türk Tarih Öğretmenleri Derneği* hâlâ kurulamamıştır³². Geçmişte katıldıkları uluslararası tarih eğitimi toplantılarıyla ilgili raporlarını yayımlayan Faik Reşit Unat, Afet İnan, Osman Turan gibi tarihçiler, bu konuda bizlere örnek olmuşlardır ve bu uygulama devam ettirilmelidir.

Bu çerçevede daha sonra Edouard Bruley ve E. H. Dance'nin *Bir Avrupa Tarihi* (Leiden, 1960) adlı kitabını Türkçe'ye çevirdi³³. İngiliz Tarih Kurumu Başkan yardımcılarında Prof. Edward Herbert Dance'ın (1960) "History the Betrayer: A Study in Bias" [Hain Tarih: Önyargılar Üzerine Bir İnceleme] (London: Hutchinson), adlı kitabını da tanıtılmaktadır. Yani ilerlemiş yaşına rağmen Avrupa'da tarih eğitimi ile ilgili yayınları da yakından takip ediyordu.

29 Kasım 1960'da Ulus gazetesinde yazdığı "Atatürk ve Tarih Öğretimi" yazısı da tarih eğitimi alanına çok önemlidir³⁴. Faik Reşit'in bu yazısını kısaca özetlemek gazetenin bu sayısına ulaşamayacaklar için faydalı olabilir. Bu yazıda millî eğitimin iki önemli dayanağına yani tarih ve dilin önemine işaret etmektedir. Atatürk'ün şahsen görmüş olduğu tarih derslerinin durum ve araçlarını da ele almaktadır. Ona göre, Atatürk'ün okuduğu yıllarda askeri okullar, Mutlakîyet Dönemi'nin manevi baskısına sivil okullar kadar maruz kalmamış ve Süleyman Paşa'nın askeri okul nazırı iken bu okullara verdiği ruhu korumuştur. Bu çerçevede Atatürk'ün tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bilge'nin tarihçiliğine de değinmektedir. II. Meşrutiyet döneminde ise ortaya yeni ve zengin öğretim programları ve "Avrupa'dan olduğu gibi aktarılan" yeni tarih ders kitapları çıkmış ve yeni sorunlar başlamıştır. Bu dönemde Ziya Gökalp'in ilk meşalesini yaktığı millî tarih ve kültüre yönelmiş hareketin de okul tarih öğretimi üzerinde gereği gibi etkisi görülmemiştir. Faik Reşit'e göre ilk uyanış tarihi 1927'dir. Atatürk'ün de bu işi ciddi olarak ele alış 1929-1930'lu yıllarda olmuştur. Prof. Afet İnan'ın müzik öğretmeni okulu tarih

dersi için Atatürk'ün inceleme ve onayından geçerek hazırladığı notlar tarih öğretimimizde yeni ve bilinçli bir dönemin açıldığını ortaya koyan ilk belgelerdir. 1930-31 ders yılı içinde de Atatürk'ün okullarda tarih dersi teftişleri, eleştirileri ve imtihanları da eğitim tarihine mal olmuştur. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetine, Türk Tarihinin Anahatları kitabının Türk tarih tezini açıklayan önsözü hazırlatılarak, okullara ve öğretmenlere dağıtıldı. Bu kitabın sonunda gençliğe, Türk Gençliğine hitabe ile birlikte aşağıdaki ifadelerle yeni bir görev verilmiştir:

"Ey Türk millet! Sen yalnız kahramanlık ve cengâverlik değil, fıkırda ve medeniyette de insanlığın şerefisin. Tarih, kurduğun medeniyetlerin sena ve sitayişleri ile doludur. Mevcudiyetine kast eden siyasi ve içtimai amiller birkaç asırdır yolunu kesmiş, yürüyüşünü ağırlaştırmış olsa da onbin yıllık fikir ve hars mirası, ruhunda bakir ve tükenmez bir kudret halinde yaşıyor. Hafızasında binlerce ve binlerce yılın hatırasını taşıyan tarih, medeniyet safında layık olduğun mevkiyi sana parmağı ile gösteriyor. Oraya yürü ve yüksel! Bu, senin için hem bir hak, hem de bir vazifedir."

1931 yılının yaz aylarında okul kitabı serisi üzerinde çalışırken, Atatürk hazırlanan kitaplardan birinin onaylamadığı bir konusu üzerinde Kurum Başkanına gerekli direktifleri verirken, gerçekçi tarih biliminin karakterini belirten ünlü vecizesini söylemiştir;

"Tarih yazmak, tarih yapmak mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa, değişen hakikat insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır. Biz daima hakikat arayan ve onu buldukça ve bulduğumuza kani oldukça ifadeye cüret gösteren adamlar olmalıyız."

Faik Reşit Unat, Atatürk'ün bu sözünü, Avrupa Konseyi'nin tarih eğitimi ile meşgul olan biriminin benimsemiş olduğu *"Geçmiş şu veya bu grubun tefsirine göre değil, -nasıl idiye öyle- öğretmek gerekir."* anlayışı ile yani ünlü Alman tarihçi Ranke'nin sözü ile ilişkilendirmektedir.

Faik Reşit, hayatının son günlerinde *"Prof. Yusuf Akçura ve Tarih Öğretimi"* konusunda bir konferans metni hazırlamış, vefatı üzerine metni öğrencisi Prof. Dr. Şerafettin TURAN tarafından Türk Tarih Kurumu'nda okunmuştur. Burada tarih dersinin ilk konduğu sivil yüksek okulun, Mülkiye Mektebi olduğunu belirtmektedir. Bildiğiniz gibi Mülkiye Mektebi bu mirasla zaman içinde Ali Seydi (1891 mezunu), Mehmet Efdaliddin Tekiner (1893 mezunu), Ali Reşad (1897), Emin Ali Çavlı (1910), Ahmet Halit Yaşaroğlu (1911), Mükrimin Halil Yınanç (1921) gibi pek çok tarihçi ve tarih öğretmeni de yetiştirmiştir.

VI. Türk Tarih Kongresi programı için yazılan *"Türkiye'de tarih ders araçları üzerine çalışmalar"* ko-

nulu bildirisini zaman yetersizliğinden dolayı tamamlayamamıştır. Adı geçen bildiriye tamamlayabilseydi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarih araç gereçleri üzerine ne yapıldığını derli ve toplu olarak bu faaliyetlerin içinde yer almış aynı zamanda bir yayın adamı olan kendisinden öğrenebilecektik. Eğer bu yazısı, Tarih Vakfı kitaplığında Faik Reşit Arşivi içinde ise eksik de olsa yayımlanmalıdır.

Sonuç

Alan eğitimi ile meşgul olan akademisyenler, alan eğitiminde şimdiye kadar nelerin, ne kadar ve nasıl yapıldığını anlamak ve üzerine bir tuğla ekleyebilmek ya da paradigma geçişi yapabilmek için alan eğitimi tarihine özellikle eğilmelidir. Tarih dersi söz konusu olunca, bu gereklilik bir kez daha artmaktadır.

Faik Reşit'in bir öğretmen olarak yaptıkları, idealist öğretmenin onca yokluklar içinde neler yapabileceğini kanıtlamaktadır. Ülkemizde tarih eğitimi ile ilgili olarak çocuğa uygun tarih ders kitapları yazımı, Batı'dan aynen çevrilen Dünya Tarihi ders kitapları yani Dünya Tarihine kendi bakış açımızın olmaması, tarih çalışma kitabı, ders araç ve gereçlerinin (harita ve film gibi) çeşitlendirilmesi, üretilmesi ve etkili kullanılması, tarih ile diğer derslerin bağlantılı işlenmesi, her okula bir tarih dersliği yapılması, Tarih Öğretmenleri Derneği'nin kurulması gibi sorunlar geçmişten devralıp hâlâ doyurucu bir şekilde çözemediğimiz sorunlardır. Uluslararası alanda barışçı amaçlara hizmet edecek tarih ders kitabı yazma işlerinin de en az 50 yıllık bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir.

Esasen bu makale de Selim Sabit Efendi, İhsan Sungu, Çağatay Uluçay gibi eğitimcilerin tarih eğitimine etkilerini ve katkılarını göstermeye çalıştığım çalışmalar dizisine bir ek niteliğindedir. Bunları yaparken, bir tarih eğitimcisi olarak içinde yaşadığım dönemin kendine has teknolojik ve politik gelişmeleri içinde kendi katkılarının ne olabileceğine ilişkin yansıtıcı düşünme ve eylem içinde de olduğumu belirtmek isterim. Bir arkadaşımın dediği gibi *"... Eee! Sen ne yapıyorsun?"*

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere Faik Reşit'in hayatı bile pedagojik bakımdan öğreticidir. İlkokul öğretmeni olarak yola çıkıp, azim ve kararlı öğrenimine devam eden ve 41 yaşında üniversite mezuniyeti diploması alan Faik Reşit'in hayatı bu yönüyle de gençlere ve yetişkinlere bir örnek oluşturmaktadır. Bu durum, Danimarkalı düşünür ve öğretmen Grundtvig'in (1783-1872) öğrenmeye istekli ve iş hayatında çalışmış yetişkinlerin eğitiminde daha başarılı olabileceği tezini de kanıtlamaktadır³⁵.

Eğitimci Rauf İnan, 16 Mayıs 1964'te *Ulus* gazetesinde onu şöyle tanımlıyor; *"Bilim ve kültür onda üzerine giydiği güzel bir elbise değil, karakterinde*

ve kişiliğinde her zaman açılan bir aydınlıktı.”³⁶ Sami Nabi Özerdim de “İhsan Sungu'dan sonra Milli Eğitimin en büyük kaybı olduğu” görüşüne katılmaktadır.³⁷

Her insan, arkasında doldurulamayacak bir boşluk bırakarak bu dünyadan göçmektedir. Bugün İhsan Sungu ve Faik Reşit Unat gibi bürokrat-eğitimci-kitap kurdu-bilim insanı gibi insanları aramak beyhudedir. Onlar bir devrin adamları idiler, geldiler ve “büyük güç, büyük sorumluluk ister” bilinci ile hareket edip gittiler. Ancak bugün de Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü'nde onlar gibi geçmiş ile günümüz arasında sağlıklı bağlantılar kuracak, tarih bilincine sahip, çağdaş dünyadaki gelişmeler hakkında bilgi sahibi yöneticiler ve karar vericiler olmasını istemek hakkımız değil mi?

¹ Yrd. Doç. Dr. Gazi Eğitim Fakültesi

¹ Faik Reşit Unat'ın sicil dosyası Milli Eğitim Bakanlığı, Özlük İşleri Arşivi'nde bulunabilir. **Kütük Sicil No: 2316**'dır.

² Necdet Sakaoğlu (2003) *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 324.

³ Cavit Binbaşıoğlu (2002) *Öğrencilik ve Öğretmenlik Anıları*, Ankara: Karatepe Yayınları, s. 83.

⁴ Faik Reşit Unat'ın sicil dosyası(No:2316)

⁵ Niyazi Karasar (2006) *Gazi Eğitim Enstitüsü Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yay., s. 298-s.403.

⁶ Eşi Mediha Unat Hanımefendi de 18. 7. 1995 tarihinde vefat etmiştir. Ankara Kız Lisesi emekli öğretmenlerindendir. Bu vefat ilanını Kurul Üyesi Ömer Özcan'ın arşivinden edindim. Ona teşekkürü bir borç bilirim.

⁷ Muzaffer Gökman (1964) “Faik Reşit Unat (1899-1964) ve Bibliyografyası” *Belleten*, cilt: 28, no: 111, sf. 505-523. Bu çalışmada Faik Reşit'in eserlerinin tam olarak toplandığı söylenemez. İlk bakışta *Eğitim Hareketleri* ve *Fikirler* dergisindeki makalelerinin eksik verildiği hemen dikkati çekmektedir. *Eğitim Hareketleri* dergisindeki yazılarının tam künyesine ulaşmamı sağlayan Arkadaşım Arş. Gör. Mustafa Güçlü'ye teşekkürlerimi sunarım.

⁸ Muzaffer Gökman, a.g.m., s. 505.

⁹ Milli Talim ve Terbiye Kurulu'nun 11.11. 1931. tarihli 179 no'lu; 12.11. 1931 tarihli 181 no'lu; 28 Kasım 1931 tarihli 191 no'lu; 24 Aralık 1931 tarihli ve 212 no'lu kararları. Bu kararlardan beni haberdar eden Kurul Üyesi Ömer Özcan hocama teşekkür ederim.

¹⁰ Faik Reşit Unat (1969) “Atatürk ve Tarih Öğretimi: Atatürk: Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir.” *Ulus*, 29 Kasım, s.2.

¹¹ Emine Çaykara (2006) *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalıcık*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 17.

¹² Niyazi Altunya (2006) *Gazi Eğitim Enstitüsü Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yay, s. 637.

¹³ Altunya, a.g.e. s. 403.

¹⁴ Altunya, a.g.e. s. 373.

¹⁵ Altunya, a.g.e. s. 411.

¹⁶ Binbaşıoğlu, a.g.e. s. 83-84.

¹⁷ Şerafettin Turan hocamız 1944'te Gazi Eğitim Enstitüsü'ne gelmiş, Şinasi Altundağ'ın yardımlarıyla 1946'dan 1948'e kadar Enstitü'de asistan olarak çalışmış ve daha sonra Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesine geçmiştir. Geniş bilgi için bkz. Alev Gözcü (2009) *Tarih Yaşanmış Hayattır Şerafettin Turan İle Söyleşi*, İstanbul: Şenocak Yayınları, s. 70; ss.74-75;ss. 135-136.

¹⁸ Aktaran Muzaffer Gökman, a.g.m. sf. 509.

¹⁹ Bekir Sıtkı Baykal'ın önsözü için bkz. Faik Reşit Unat (1968) *Osmanlı Sefir ve Sefaretnâmeleri*, Ankara: TTK.

²⁰ Çaykara, a.g.e. s. 53.

²¹ Faik Reşit, Adnan Ötügen'e yazdığı 30.09.1963 tarihli mektupta bu kitabın adını “*Türkiye Eğitim Sistemleri*” olarak vermektedir. Faik Reşit'in bu mektubunu ve Osman Ergin'in ona yazdığı 24.12. 1943 tarihli mektubu paylaşan ve bu konuda bana arşivini açan Hocam Prof. Dr. Özbay Güven'e ve okumama yardımcı olan Dr. Uğur Ünal'a minnettarlığımı ifade etmek isterim.

²² M. Rauf İnan (1964) “*Karakter Adam: Faik Reşit Unat*”, *Ulus Gazetesi*, 16 Mayıs. Bu gazete haberinin de kopyasını benimle paylaşan Prof. Dr. Özbay Güven hocama teşekkür ederim. Ayrıca *Tariku'l Edep* (1453) adlı eserin günümüz eğitim görüşleri açısından değerlendirilmesi için bkz. Prof. Dr. Yahya Akyüz (2007) “Amasyalı Hüseyinoğlu Ali'nin *Tariku'l Edep* Başlıklı Eseri (1453) ve Çağdaş Eğitim Açısından Değerlendirilmesi, *I. Amasya Araştırmaları* (Ed) Yrd. Doç. Dr. Yavuz Bayram, Amasya, ss.1099-1125.

²³ Faik Reşit Unat (1964) “*Profesör Dr. Gotthard Jäschke*” *Belleten*, cilt: 28, No: 110, sf. 301-303.

²⁴ Bkz. Faik Reşit Unat'ın sicil dosyası(No:2316)

²⁵ Bkz. Faik Reşit Unat'ın sicil dosyası(No:2316)

²⁶ Gözcü, a.g.e. ss. 135-136. Bence ülkemizde Prof. Dr. Şerafettin Turan hocamız, gerek öğretmen kökenli bir aile çevresinden gelmesi, gerekse Gazi Eğitim Enstitüsü geçmişi ve Etnografya müzesi asistanlığı ile eğitim, tarih eğitimi ve müze eğitimi gibi konulara en yakın profesyonel tarihçilerdendir. Ancak hocamızın tarih eğitimi ile ilgili sadece bir çalışması ile karşılaşmaktayız. O da “*Ortaokullar Tarih Programı*” (Öğretmen Dünyası, 1985, sayı:70, ss.8-9) ile ilgili bir incelemevidir. Müzecilik ile ilgili de bir çalışması vardır.

²⁷ Faik Reşit Unat ve Kâmil Su (1945) *İlkokullar için Tarih IV*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

²⁸ Cumhuriyet Atatürk Arşivi'ndeki bu belgeden (A:IV-11. D:59, F:21-1) beni haberdar eden Hocam Ahmet Bekir Palazoğlu'na teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu (1991) *Başöğretmen Atatürk* cilt II, Ankara: MEB Yay., sf. 820-821.

²⁹ Faik Reşit, Adnan Ötügen'e yazdığı 30.09.1963 tarihli mektupta elindeki haritaları Milli Kütüphane'ye hediye ettiğini, İstanbul'da sahalarda eski haritalar bulunduğunu bunları da Milli Kütüphane'ye vermek istediğini belirtmektedir.

³⁰ Bu makalenin yazarı, ilkokul yıllarında bu Tarih Atlası'na çok sahip olmak istemişti de ancak ekonomik nedenlerle alamamıştı. Yıllar sonra bu eserin sahibini ve hizmetlerini tanıtmak ona nasip oldu.

³¹ Hüseyin Dağtekin (1977) “*Bizde Tarih Harıtaçılığı ve Kaynakları Üzerine Bir Araştırma*” VIII. Türk Tarih Kongresi, s. 34.

³² Faik Reşit Unat (1956) “*Avrupa Konseyince tarih öğretimi ve tarih ders kitapları hakkında alınan kararlar ve yapılan işler*” V. Türk Tarih Kongresi, Ankara: TTK Yayını.

³³ Bu yazarların diğer kitapları ya da raporları “*Orta Dereceli Okullarda Tarihin Yeri*” (1971) [çev. Osman Horasanlı] ve “*Tarih Öğretimi ve Tarih Ders Kitaplarının Geliştirilmesi*” (1969) [çev. Necati Engeç] Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, Tercüme Serisi'nden çıkmıştır.

³⁴ Unat “*Atatürk ve Tarih Öğretimi...*” s.2.

³⁵ Aktaran Richard Livingstone (1969) *Eğitimde Geleceğe Bakış*, çev. Turhan Oğuzkan, Ankara: Milli Eğitim Basımevi s. 40.

³⁶ İnan, a.g.y. s.2.

³⁷ Sami Nabi Özerdim (1964) “*Faik Reşit*” *Ulus Gazetesi*, 27 Nisan.